

۴۴۴۳

۱

۱۶

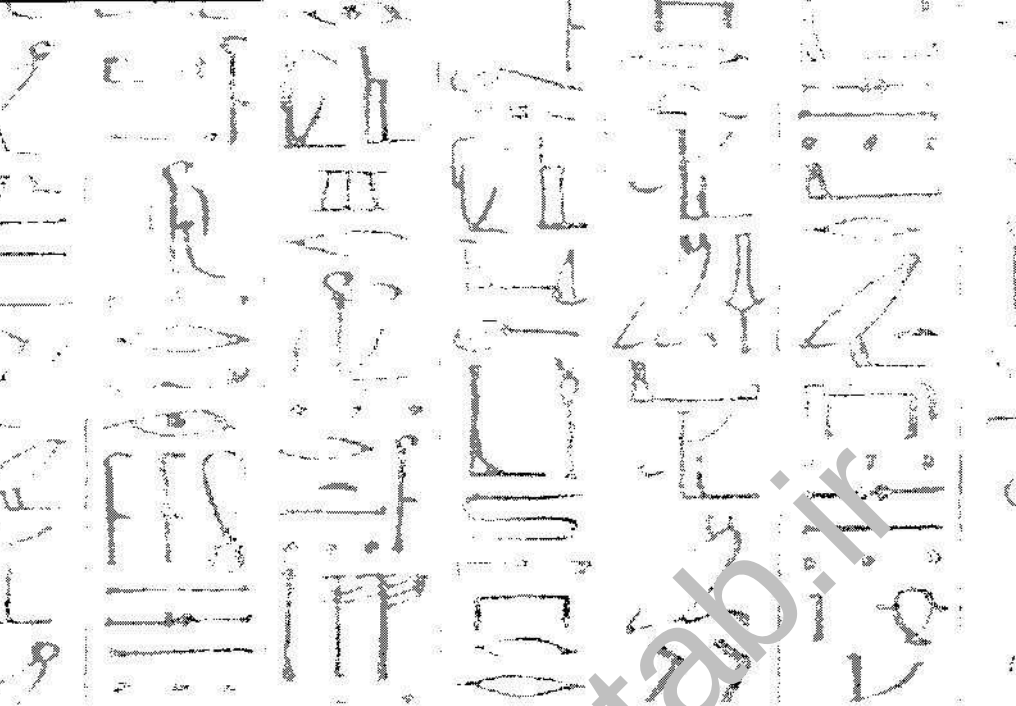
۵۰۰

درس‌هایی از مکتب اسلام

و

تألیف دکتر فارسی

کاظم استادی

مکتب اسلام و آئین خط فارسی

کاظم استادی

سرشناسه :	استادی، کاظم، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور :	دانشنامه خط فارسی (۱۵ جلد) مؤلف کاظم اسنادی، شامل: ۱. درآمدی فلسفه خط، ۲. خط در ایران (۲، ۱)، ۳. سیر تحول خط عمومی، ۴. نویسه گردانی و متون، ۵. آینده جلدنویسی خط فارسی، ۶. تاریخچه تغییر خط، ۷. فعالان اصلاح الفبا و خط، ۸. آخوندزاده و تغییر خط، ۹. ملکم خان و تغییر خط، ۱۰. مکتب اسلام و تغییر خط، ۱۱. حکم فقهی تغییر خط، ۱۲. مجموعه مقالات ۱۳. درآمد مجموعه مقالات، ۱۴. هولوگراف خط فارسی، ۱۵. کتابشناسی خط فارسی
مشخصات نشر :	قم: مؤلف، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری :	۶۰۰ ص (مجموع ۱۵ جلد).
شابک :	978-600-04-3323-9
وضعیت فهرست نویسی :	فیبای مختصر
یادداشت :	فهرست نویسی کامل انار در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شماره کتابشناسی ملی :	۳۸۲۶۹۱۲

دانشنامه خط فارسی

(۱۵ جلد)

مجموعه کتاب: درسهایی از مکتب اسلام و تغییر خط

مؤلف: کاظم مقدم

شابک: ۹-۳۷۳۲-۰۴-۶۰۰-۹۷۸

شابک: ۱۰-۳۳۱۱-۰۴-۶۰۰-۹۷۸

چاپ: اول، ۱۳۹۴

تعداد صفحات: ۱۶ صفحه

تیراژ: ۵۰۰ جلد

لیتوگرافی: نویسی

چاپ: سلمان فارسی

پخش: انتشارات برگزیده، تهران، خیابان ایرانشهر، نبش کوچه ۱۶، پلاک ۲۳۰، طبقه ششم شمالی - تلفن: ۸۸۴۹۰۲۸۳-۵

قم، خیابان شهداء، کوچه ۲۳، پلاک ۱۶ - تلفن: ۳۷۷۴۴۱۲۵

حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف است.

قیمت دوره: ۳۵۰ هزار تومان

پیشگفتار ۱۱

مقدمه در اندیشه تغییر خط از آغاز تا دوره انتشار مکتب اسلام ۱۳

معرفی مجله درس‌هایی از مکتب اسلام ۲۲

نویسندگان ، یاران و موسسین ۲۸

موضوع «مکتب اسلام» درباره اصلاح و تغییر خط ۳

بررسی دوره زمانی مقالات تغییر خط در مکتب اسلام ۳۲

نویسندگان مقالات علیه تغییر خط، در مکتب اسلام ۳۳

مخاطبان مقالات مکتب اسلام و بازتاب آن ۳۷

موضوع روزنامه‌ها و نشریات دیگر، نسبت به تغییر خط ۴۰

۱. نغمه‌های استعمار ۴۳

چگونه افکار عمومی را فریب می‌دهند؟ ۴۵

- ۴۷ زمزمه تغییر خط فارسی
- ۴۸ این انگلیسها را تماشا کنید
- ۴۸ طرفداران تغییر خط چه میگویند؟
- ۵۰ بخوانید و عبرت بگیرید
- ۵۱ قطع رابطه مسلمانان ایران از سایر مسلمین
- ۵۳ ۱. باز هم در پیرامون تغییر خط
- ۶۱ ۳. باز هم مسئله تغییر خط!
- ۶۳ اما تذکره کی
- ۶۶ اما در مورد مسئله تغییر خط
- ۶۹ ۴. توطئه تغییر خط!
- ۷۱ سابقه موضوع
- ۷۴ خط زاین
- ۷۵ در ترکیه
- ۷۵ توطئه خطرناک
- ۷۹ ۵. درباره خط فارسی
- ۸۳ ۶. درباره زبان و خط فارسی
- ۸۶ آمیختگی عربی با فارسی
- ۸۸ مسئله نقص خط
- ۹۱ ۷. از پوست پلنگ تا تغییر خط فارسی
- ۹۱ ۸. در دنیای افراط و تفریط

۹. این نوسازی نیست ویرانگری است ۹۵
- ۹۷ زمزمه‌ای که هرچند وقت یکبار بعلم نامعلومی اوج می‌گیرد!
۱۰. چرا ایرانیان خط عربی را بجای خط پهلوی برگزیدند ۱۰۱
- تغییر خط باعث شد کتب قدیم متروک گردد ۱۰۳
- بجای خط عربی را بجای خط پهلوی گذاشتند ۱۰۵
- ارزترین مظاهر تجلی حقیقت‌جویی ایرانی ۱۰۸
۱۱. الفبای فارسی تا چه اندازه ۱۱۱
- معلم ۱۱۱
- دانش‌آموز ۱۱۷
۱۲. هشدار به پاسداران فرهنگ کهن ایران ۱۱۹
- طرفداران تغییر خط حسن نیت ندارند! ۱۲۲
- طرفداران تغییر خط آگاهانه یا نا آگاهانه باست مار کسک می‌کنند ۱۲۴
۱۳. خوابهای پریشانی که درباره تغییر خط دیده‌اند ۱۲۹
- خط و ملیت ۱۳۱
- خط فارسی از نظر احساسات ملی و مذهبی ۱۳۳
- خوابهای پریشان ۱۳۶
۱۴. اشکالات خط لاتین بمقارن از خط فارسی بیشتر است ۱۳۹
- طرفداران تغییر خط نغمه دیگر ساز میکنند ۱۴۱
- آیا با تغییر خط فارسی بخط لاتین غیب و اشکال رفع می‌شود؟ ۱۴۲
- الفبای لاتین بسیار ناقص و آفرآفرتن آن سخت دشوار است ۱۴۵

۱۴۹ ۱۵. بریدگی فرهنگی در ترکیه مولود تغییر خط

۱۵۱

نقاب اروپائی و روح شرقی

۱۵۲

بریدگی فرهنگی

۱۵۳ ۱۶. نقشه‌های استعمار برای از بین بردن وحدت و عظمت اسلام

۱۵۵

بردم زدن وحدت مسلمانان!!

۱۵۷

قطع رابطه مردم با گذشته پرافتخار دینیشان!

۱۵۸

ترویج ساد!!

کتابنامه

پیشگفتار

نزدیک به سه سال و نیم است که سعی بدوین و تنظیم «دانشنامه خط فارسی» هستم. این دانشنامه، مجموعه‌ای است منحصر بفرد، که از این پس، می‌تواند مرجع یگانه‌ای برای مطالعات خط فارسی قرار گیرد.

این مجموعه، شامل دوازده فصل، و تعداد زیادی مجلد است که برخی از آنها تحت

این عناوین می‌باشد:

- ج ۱: فلسفه خط (۳۰۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۲: اختراع خط (در حال تحقیق)
- ج ۳: انواع خط (در حال تحقیق)
- ج ۴: پیرامون خط (در حال حروفچینی)
- ج ۵: خط در ایران (۷۰۰ ص، در حال صفحه آرایی)
- ج ۶: سیر تحول خط عمومی فارسی (۲۰۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۷: تاریخچه تغییر خط فارسی (۲۰۰ ص، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی)
- ج ۸: فعلان اصلاح و تغییر خط (۵۰۰ ص، انتشارات علم)
- ج ۹: آخوندزاده و تغییر خط (۲۳۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۱۰: ملکم خان و تغییر خط (۲۴۰ ص، آماده انتشار)

- ج ۱۱: مجموعه مقالات پیرامون تغییر خط (۷۰۰ ص، در حال انتشار)
- ج ۱۲: نشریات و تغییر خط (۵۰۰ ص، در حال صفحه آرایی)
- ج ۱۳: خطوط اختراعی در دو قرن اخیر (۲۰۰ ص، در حال حروفچینی)
- ج ۱۴: حکم فقهی تغییر خط (۲۰۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۱۵: تند نویسی و آینده جدانویسی خط فارسی (۲۰۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۱۶: نویسه گردانی و متون اسلامی (۲۰۰ ص، آماده انتشار)
- ج ۱۷: پیرامون خط فارسی - عربی (در حال حروفچینی)
- ج ۱۸: بررسی خط فارسی کنونی (در حال تحقیق)
- ج ۱۹: ملاحظاتی طراحی خط جدید (در حال تحقیق)
- ج ۲۰: معرفی خط استاد (۲۰۰ ص، در حال صفحه آرایی)
- ج ۲۱: خط آمده از ایران (در حال تحقیق)
- ج ۲۲: کتابشناسی خط اوستا (۱۸۱ ص، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی)
- ج ۲۳: کتابشناسی تغییر خط (۲۰۰ ص، در حال صفحه آرایی)
- ج ۲۴: فهرست اعلام دانشنامه خط فارسی

همچنین این مطالب، (ان شاء الله) در پنج الی شش مجلد بزرگ، به صورت «دانشنامه خط فارسی» عرضه خواهد شد.

به مناسبت ج ۱۲ این دانشنامه، مقالات جزوی، پیرامون نشریات و تغییر خط فارسی گردآوری و نگارش شده است. تحت این عناوین:

۱. روزنامه اختر و تغییر خط. (به صورت مقاله، در مجله پیام بهارستان مجلس شورای اسلامی منتشر شده است).
 ۲. روزنامه شفق و تغییر خط.
 ۳. روزنامه کیهان و تغییر خط.
 ۴. روزنامه اطلاعات و تغییر خط.
 ۵. مجله مکتب اسلام و تغییر خط. (به صورت مقاله، در مجله پیام بهارستان مجلس شورای اسلامی در حال انتشار است).
- که کتاب حاضر یکی از این عناوین است.

مقدمه

در اندیشه تغییر خط از آغاز تا دوره اشاعه مکتب اسلام

زمان پیامبر اسلام در جزیره العرب، دو خط «کوفی» و «نسخ» وجود داشته است. خط کوفی از برخی خط‌های رایج در کشور باستان بکر همانند خط پهلوی در ایران، آسان‌تر بود، اما خود این خط نیز، دارای کمیها و عیبهای بزرگی بود. و برخی مسلمانان دانشمند، از نخست، هوشیار آنها بوده و برای از میان بردن آن عیبه‌ها و رسایی خط، کوششهایی کرده و کارهایی انجام داده‌اند. که از آن جمله است: ۱. ابداع حرکات حروف خط کوفی به شکل نقطه توسط «ابوالاسود دؤنلی». ۲. ابداع «نقطه» و ابداع «زیر و زیر» با دوایر کوچک و یا خطوط مورب نازک توسط «یحیی بن یعمر العدوانی». در خط کوفی، ۳. پیشنهاد علایمی شامل: فتحه، ضمه، کسره، سکون، تشدید، مد، همزه و تنوین توسط «خلیل ابن احمد فراهیدی».

با ورود اعراب مسلمان به ایران، در زمانی نسبتاً کوتاه، خط پهلوی که در آن زمان خط نوشتاری اکثر مناطق ایران بود، از کاربرد عمومی ساقط شد. و حتی تا چند قرن خط یا زبان نوشتاری مردم ایران، زبان و خط عربی گشت و مردم ایران به زبان

فارسی چیزی نمی‌نوشتند، مگر در گوشه و کنار، و آن هم غیر قابل توجه. در واقع و به طور رسمی و همه گیر، از اواسط قرن ششم زیان فارسی در نوشتارها، نمایان شد. سده ششم هجری قمری، آغاز خطاطی فارسی در ایران و سده نهم و دهم هجری قمری، اوج خطاطی کتابهای فارسی است.^۱

سده دوازدهم، با ورود چاپ و حروفچینی سربی به ایران، کاهش چشم‌گیری در خطاطی فارسی پدید آمد؛ حتی پس از آن، به مرور خطاطی کتاب، فقط به دوران تفتنی و تفریحی و تزینی به کار رفته است. در همین دوران، پس از گرفتاریهای که بر سر کشورهای اسلامی همانند عثمانی و ایران به وجود آمد و پیشرفتهای چشم‌گیری که اروپاییان پیدا نمودند. بسیاری را متوجه عقب ماندگی های مسلمانان نمود. و به طبع آن در فکر جبران این عقب افتادگی ها برآمدند. در این میان توجه آنها سطح سواد مردم جلب شد. و به این ترتیب الفبای فارسی - عربی را علت بی سوادى مردم دانستند و راه پیشرفت را در باسواد نمودن مردم، از طریق تغییر الفبای قدیم بینگشودند.^۲

طبق اسناد موجود، شاید آخوندزاده اولین کسی باشد که نسبت به ابداع خط جدید اقدام نمود و این اقدام او خبری شد. به نظر می‌رسد ایجاد طرح اولیه ایده تغییر خط از سوی آخوندزاده، به علت آشنایی عملی دولت روس، در تغییر خط آنها به لاتین، پس از تصرف داغستان باشد.^۳

البته پیش از آخوندزاده، مسیو بارب، ناظر مدرسه المنه در قیبه وین، خطی برای خط اسلام، اختراع نمود. و چند کتاب فارسی و عربی را به همان خط در وین منتشر کرد. همچنین منیف‌اقتدی وزیر دولت عثمانی، در سال ۱۲۱۹ قمری، سالهای درباره تغییر خط نوشت و در سال بعد خطابه‌ای درباره ضرورت اصلاح الفبا در جمعیت علمیه عثمانیه ایراد کرد؛ که منشأ آشنایی و ارتباط او با میرزا فتحعلی آخوندزاده شد.

-
۱. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به گاهشمار خط فارسی، کاظم استادی.
 ۲. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به «اندیشه تغییر خط در ایران» کاظم استادی.
 ۳. رک. به: اندیشه‌های میرزا فتحعلی آخوندزاده / ۷۵-۷۶.

احتمالاً آخوندزاده پس از اطلاع از اینکه، کسانی در عثمانی موافق تغییر خط هستند، علاقمند شد تا از طریق عثمانی پیگیر طرح خط خود شود. وی رساله‌ی خود را به صدراعظم عثمانی، فواد پاشا تقدیم کرد. صدر اعظم عثمانی شخص او را به انجمن دانش یا «جمعیت علمیه عثمانیه» راهنمایی کرد. اما آخوندزاده بدون گرفتن نتیجه از استانبول به قفقاز بازگشت. و تلاش دوباره او نیز در دربار عثمانی، بی‌ثمر مانده^۱

در سال ۱۲۲۰ش مقاله‌ای در خصوص عدم قابلیت الفبای اسلامی به نشر علوم، در روزنامه غولوس چاپ بطربورغ منتشر شد.^۲ در همین سال آخوندزاده، رساله‌ی خط اختراعی خود را با دو رساله‌ی دیگر، نزد وزیر علوم ناصرالدین شاه، اعتضادالسلطنه فرستاد. که نتیجه‌ای در بر نداشت.

در سال ۱۲۴۸ش دیگر آخوندزاده تنها نبود و میرزا ملکم خان نیز به جرگه طرفداران تغییر خط پیوسته بود. در این سال، چاپ مقالاتی پیرامون تغییر خط در روزنامه‌های ترقی و حریت و مقالاتی که در جواب میرزا ملکم خان رخ داد. در همین دوران، گروهی از شرقیان در این راه به کرشش برخاستند و در نارسایی خط کنونی ملل اسلامی مطالبی گفتند و رسالات نوشتند. بعضی از آن‌ها خود الفبایی نیز اختراع کردند.

آخوند زاده پس از این آزمایش‌ها و شکست‌های پیاپی، رانجام از اندیشه‌ی اصلاح خط عربی منصرف شد و خط جدید ملل اسلامی را تنظیم کرد. اما عمر او کفاف نداد، و در سال ۱۲۵۶ش در قتل‌س درگذشت.

آنچه مسلم است، تمامی فعالان اولیه در موضوع خط همانند آخوند زاده در خارج از ایران به سر میبردند. اما به‌طورترین فعالان همزمان آخوند زاده، میرزا ملکم خان ناظم الدوله و میرزا یوسف خان مستشارالدوله بود. ملکم خان که در لندن ساکن

۱. رک. به بیوگرافی خودنویس آخوندزاده.

۲. گاهشمار خط فارسی، کاظم استادی.

بود، هم مانند آخوندزاده اعتقاد داشت که: «وضع خطوط ملل اسلام زیاد از حد معیوب»^۱.

ملکم خان، همان گونه که خود در مقدمه‌ی گلستان اشاره کرده است، بیست و پنج سال در این راه زحمت کشید، ولی الفبای جدید او با اینکه نکته‌ای بسیار مهم در بر داشت که خط آخوندزاده از آن بی بهره بود:^۲ اما با این حال به علت همان اشکالات و موانعی که برای آخوند زاده هم وجود داشت و نیز به علت اینکه نوشتن آن با حروف سربی آسان بود، اما نگارش آن توسط دست مشکل بود، رواج نیافت. میرزا یوسف خان مستشارالدوله تبریزی، کارپرداز حاجی ترخان و فرستاده ایران در ریس. نیز از پیروان جدی این فکر جدید بود و زحمات زیادی در این راه کشید. این در سال ۱۳۰۳ ق رساله‌ای با عنوان «رساله در وجوب اصلاح خط اسلام» نوشت و در استانبول چاپ کرد.^۳

به جز این سه تن، تعدادی و تلاش بسیاری در راه اصلاح خط نمودند، افراد دیگری نیز در آن دوران شایسته تغییر خط بودند، که اکثراً در خارج از ایران به سر می‌بردند. از جمله «...»^۴ طالبوف نویسنده‌ی مشهور آن دوران و میرزا حسن، منشی سفارت ایران در وین می‌باشند.

برای تکمیل این بحث، از کسان دیگری که کمابیش در اصلاح یا تغییر الفبای ملل اسلامی کوشیده‌اند به اختصار نام می‌بریم:

پرنس میرزا رضاخان ارفع الدوله^۵، رضا خان مشیرالملک^۶، میرزا حسین خان^۷، ادیب الممالک فراهانی^۸، میرزا نجفعلی خان^۹، آخوند صلاح‌الدین حسین‌زاده شیخ^{۱۰}

۱. از مقدمه‌ی کتاب روشنائی، لندن ۱۳۰۳ ق.

۲. خط ملکم جدانویس بود که آخوند زاده نیز به همین دلیل، خط او را بر خط خود برتری داد.

۳. رک. به کتابشناسی خط فارسی، کاظم استادی.

۴. کنسول. سفیر در تقلیس، استانبول و پلرزبورخ. که رساله‌ای، به نام رساله‌ی رشدیه، در استانبول چاپ کرده است.

۵. نایب یکم و سرترجمان سفارت ایران در استانبول، چاپ مقالات در استانبول.

۶. دبیر یکم وزارت خارجه در ترابوزان.

۷. چاپ مقالات در باکو.

الاسلام قفقاز^۱، اعضای انجمن دانش در بمبئی^۲، میرزا کاظم خان آلان براغوشی^۳، محمد آقا شاه تختینسکی^۴، میرزا علیمحمد خان اویسی^۵ و افرادی دیگر و همچنین دکتری از اهل آلبانی که بدون اطلاع از کار و کوشش دیگران ۲۵ سال در این راه زحمت کشیده و بیست رساله و کتاب تألیف کرده است.^۶

علاوه بر کسانی که مستقیماً و مشروحاً درباره‌ی الفبا اظهار نظر کرده اند، بیش تر دانشمندان و نویسندگانی که نوشته های آنان در پیدایش اندیشه‌ی آزادی و مشروطیت مؤثر بوده است به معایب و مفاسد خط فارسی اشاره و از فکر اصلاح آن حمایت کرده اند.^۸

در همین دوران، مابین حروفچینی «مونوتایپ» و دیگر دستگاههای حروفچینی دستی، اختراع و استعمال شدند. همین پیشرفتهای صنعتی چاپ در غرب، بحث تغییر خط را در کشورهای عقب مانده شرق، داغ‌تر می‌نمود. آنچه مسلم است اینکه، در سررشته‌ی، بیشترین کتابها و مقالات پیرامون تغییر خط منتشر شد. و پیروان فراوانی یافت و از همین جا، این موضوع به دیگر کشورهای همسایه انتقال یافت.

پس از جنگ جهانی اول، باز کسانی در ایران به نوشتن و برخواستند و رساله‌هایی نوشتند که اولین آنها، مقالاتی بود در سال ۱۳۰۴ ش. و حسین کاظم‌زاده

-
۱. سرکاتب اول و ترجمان کبرای دولت ایران، چاپ مقالات در استانبول.
 ۲. که در سال ۱۲۹۷ ق رساله‌ای، به عنوان معلم الاطفال، به چاپ رسانده است. رک. به کتابخانه خطی خط کاظم استادی.
 ۳. که در تاریخ ۱۳۰۸ ق الفبایی اختراع و رساله‌ای، به عنوان خط دانش انسانیت، چاپ کرده‌اند.
 ۴. متخلص به مطلع، که هر یک الفبایی اختراع کرده و دفتری در این باب نوشته‌اند.
 ۵. صاحب روزنامه یومیه مشهور شرق روس در تفلیس، که رساله‌ای در سال ۱۳۲۳ ق راجع به تبدیل الفبا ترتیب داده و در روزنامه خود به پیشرفت آن می‌کوشیده است.
 ۶. مأمور مالیه در سفارت ایران در استانبول. در سال ۱۳۳۱ ق رساله‌ای، به عنوان راه نو، در استانبول منتشر کرده است.
 ۷. از نیما تا روزگار ما، ج ۳، یحیی آرین‌پور، بخش تغییر خط فارسی.
 ۸. رک. به «در پیرامون تغییر خط فارسی» نوشته یحیی ذکا.

ایران‌شهر به نام «الغبا به ترتیب راه نو» و «لزوم اصلاح خط و زبان» از ابوالقاسم اعتصام‌زاده.

همزمان با جریانات نهایی تغییر خط در آذربایجان و ترکیه و برخی نقاط دیگر، در ایران نیز مقالاتی پیرامون تغییر خط به چاپ رسید، که برخی از نویسندگان آنها عبارتند از: ابراهیم پورداود، غلامحسین ابتهاج، چیره.

وقتی در سال ۱۳۰۷ شمسی خط در ترکیه و جمهوریهای قفقاز تغییر کرد، در ایران نیز مقالات بسیاری پیرامون تغییر خط نوشته شد.^۱ همچنین، تقی‌زاده مسئله تغییر الفبا را در رساله‌ای، به نام مقدمه تعلیم عمومی، در سال ۱۳۰۷ ش (۱۳۴۷ ق) موضوع بحث قرار داد، و دلایل بسیار در لزوم آن آورد؛ و خطی نیز، به جای الفبای کنونی، بر اساس الفبای لاتین پیشنهاد کرد.^۲

تا اینکه در سال ۱۳۰۸ شمسی، رضا شاه پس از دیدن ترکیه؛ در بازگشت به ایران، فرمان داد که مقدمات اصلاح الفبا را در ایران فراهم کنند و از اقدامات دیگران و تجاری که در این زمینه به دست آورده‌اند، اطلاعات درستی گرد آورند. از قرار معلوم، علی‌اصغر حکمت، که وزیر فرهنگ بود، مأمور این کار شد و فرهنگستان ایران، در ماده دوم اساسنامه، مطالعه در اصلاح خط را جزو وظایف خود قرار داد.

در همین زمان، موضوع تغییر خط در ایران داغ شد و نویسندگان بیشتری به این موضوع پرداختند^۳، که از آن میان میرزا علی‌اصغر خان «القانی»، سعید نفیسی،

۱. برخی از مؤلفین عبارتند از: یاسمی، غلامرضا / حلاج، حسین / دشتی، علی / راز، عبدالله / زنجانی، حسین / فروید، عدوا / شهشاهی، عبدالحسین / افتخار، مصطفی / قزوینی، محمد / جمال‌زاده، محمد علی نفیسی، سعید / ملک، ناظم الدوله / تقی‌زاده، سیدحسین. و نیز برخی از ایرانیان خارج از کشور نیز همانند محمد علی داعی الاسلام، به این موضوع پرداختند. (گاهشمار خط فارسی، کاظم استادی).

۲. ولی بعدها از عقیده خود عدول نمود و در ضمن مقاله‌ای نوشت: این جانب در بیست سال قبل تعالی به قبول خط لاتینی برای فارسی دلشسته و رساله‌ای به اسم مقدمه تعلیم عمومی در آن باب نوشتم. ولی بعد، به واسطه معایبی که در این کار دیدم و اندیشه خطری که برای مایه ادبی و زبان خود پیدا کردم، از آن عقیده عدول نمودم و اینک استفغفار می‌کنم مجله یادگار، سال چهارم، شماره ۶ ص ۳۹ (حاشیه).

۳. ر.ک. به مقاله فعالان تغییر خط. کاظم استادی.

رشید یاسمی، سید حسن تقی‌زاده، مصطفی فاتح، ذبیح بهروز، جبریل اعلائی، موسی نثری، حسین رضاعی و میرزا ابوالقاسم آزاد مراغه‌ای را می‌توان نام برد. غالب این کسان و کسانی که بعد از آنان در این باره بحث کرده اند، جز عده‌ی معدودی مانند کاظم ایرانشهر و احمد کسروی، اصلاح خط کنونی را کوششی بی‌فایده و ناصواب می‌دانستند و همگی اعتقاد داشتند که الفبای آینده‌ی زبان فارسی جز الفبا لاتین نمی‌تواند باشد، زیرا حروف لاتین که اکنون در زبان‌های اروپایی به کار می‌رود زیباترین و مناسب‌ترین اشکال خط است. از لحاظ خواندن و نوشتن کامل‌ترین و غنی‌ترین موهی خط هاست. این الفبا از حروف منفصل تشکیل یافته و اکثر مردم به سواد جهان با آن آشنا هستند، و همین خط است که در مراکز دنیای متمدن رایج است.

دکتر سعید نفیسی از هواداران معاند و سرسخت تغییر الفبا بود. و تا پایان عمر به عقیده‌ی خود وفادار ماند. رشید یاسمی، علاوه بر هواداری جدی از عقیده‌ی تغییر الفبا اشعاری دارد که در آن‌ها عیوب خط فارسی را یکایک برشمرده است.^۱ یکی دیگر از کسانی که در زمینه خط بسیار فعال بود ابوالقاسم آزاد مراغه‌ای است. او از سال ۱۳۲۳ دیگر به فکر پیرایش زبان نبوی و نهال تغییر خط فارسی به خط لاتین بود.

سال ۱۳۳۸ شمسی، سال دعوای تغییر خط، بین موافقان و مخالفان است. که منجر به انتشار حداقل هشتاد نوشته پیرامون مشکلات خط فارسی گشت.^۲ در این

۱. از نما تا روزگار ما، ج ۳، یحیی آرین‌پور، بخش تغییر خط فارسی. و نیز رک. به فعالان تغییر خط، کاظم استادی.

۲. از مؤلفان: آسیم، محمد / اختر / اسفندیاری، داریوش / اعلم، هوشنگ / اکبری، خسرو / امینان / بیرامی / پور داوود، ابراهیم / نقوی، صادق / جمال زاده، محمد علی / جهانسوز، رضا / خیامپور، عبدالرسول / داراب / دلودی / دولت آبادی، عزیز / ذکاء، یحیی / رجب‌نیا، مسعود / رضاعی، حسین / زرین کوب، عبدالحسین / زهرانی / سخی ور / سیاسی، علی اکبر / شاهرخی / شهابی، علی اکبر / شیفته، نصرالله / صفاء ذبیح‌الله / صورتگر، لطفعلی / طاهباز / عادل / عامری، جواد / عجمی / عزیزی / فرخواه / کاشفی / کاویانی، رضا / کشاورز / کمال، احمد / کیا، محمد صادق / مرادی، مناف / مروستی / مظاهری / معین، محمد / مقدم، محمد / مهد / نراقی / نظری / نفیسی، سعید / نگارستانی / نیساری،

سال انجمنی به نام «انجمن اصلاح خط» از جمعی از دانشمندان^۱ به ریاست استاد سعید نفیسی در تهران تشکیل یافت و الفبایی پیشنهاد کرد و در جراید و رادیو توضیحاتی درباره‌ی نقص الفبای کنونی فارسی و لزوم تغییر آن داد.

این انجمن اصلاح خط فارسی را مهم‌ترین اصلاح اجتماعی در ایران می‌دانست، ولی معتقد بود که این قبیل اصلاحات مهم و جاودانی را نباید با قوه‌ی قهریه عملی کرد، زیرا در آن صورت واکنش مردم شدیدتر می‌شود و نتیجه‌ی مطلوب به دست نمی‌آید، بلکه باید فکر مردم را با منطق قوی و دلایل محکم حاضر کرد و هر روز بر عده‌ی خواندگاران آن افزود تا همه‌ی افراد ملت پشتیبان آن گردند.

در همین سال به دنبال جنجال‌هایی که بر سر موضوع تغییر خط در ایران برپا شد، نقل قول‌هایی از مخالفت آیت الله العظمی بروجردی شنیده شد^۲ که احتمالاً به همین دلیل پس از این تاریخ، دوباره موضوع تغییر خط رو به افول رفت و از حرارتش کاسته شد.

ولی با این حال مقالات و کتاب‌هایی در این موضوع منتشر می‌گشت.

سلیم / وکیلی / همایونفر / یغمائی، حبیب.

۱. از جمله دکتر نصرالله شیفته، مسعود رجب‌نیا، ابراهیم گرانفر، منوچهر امیری، یدالله رویایی، یحیی ذکا،

سهیل آذری، دکتر مروستی و چند تن دیگر.

۲. یکی از این نقل قول‌ها در اسناد ساواک به نقل از حجت الاسلام فلسفی از آیت الله بروجردی می‌باشد.

ر.ک. به کتاب خاطرات.